

УДК 338:439.54.003.12.48: 316.42

DOI: 10.24144/2078-1431.2022.2(29).176–183

*Вікторія Герцег,
аспірантка кафедри економіки і підприємництва
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ІНФРАСТРУКТУРИ АГРАРНОГО РИНКУ І СФЕРИ ТУРИЗМУ

У статті розглянуто вагомість інфраструктурної складової забезпечення сільського розвитку. Охарактеризовано багатокомпонентність територій сільської місцевості, яка забезпечує соціально-економічні передумови виробництва та життєдіяльності, охоплює виробничу і невиробничу (соціальну) сфери, які в результаті здійснюють позитивний, або ж негативний вплив на їх розвиток. Наголошено на тому, що об'єкти соціальної інфраструктури є невід'ємною складовою формування та побудови соціального добробуту та благополуччя сільських мешканців, створюючи комфортність їх життєвого середовища, формуючи його привабливість і престижність. Обґрунтовано вагому роль інфраструктурного забезпечення пріоритетних сфер регіонального розвитку, зокрема аграрної й туристичної у функціонуванні сільських територій у цілому. Обґрунтовано необхідність активізації й підтримки з боку владних структур сфери аграрного ринку як на регіональному, так і на державному рівнях. Акцентовано увагу на тому, що нині в складних і непередбачуваних умовах господарювання гостро постає потреба продовольчого забезпечення країни та її регіонів. Окреслено сприятливі передумови для розвитку сфери туризму й рекреації в регіоні з наявним природно-рекреаційним і курортним потенціалом, вигідним геополітичним розташуванням, зокрема межуванням з чотирма країнами-членами Євросоюзу, переважанням помірно-континентального клімату, різноманітного рельєфу, передусім гірських ландшафтних територій, природних та рекреаційно-оздоровчих об'єктів, наявністю історико-архітектурних пам'яток, етнокультурних особливостей сільських територій. Визначено, що основним призначенням туристичної інфраструктури є надання рекреаційних послуг з метою задоволення потреб споживачів зазначеного продукту.

Ключові слова: *регіональні особливості, сфера туризму і рекреації, формування аграрного ринку, інфраструктурне забезпечення.*

The article highlights the importance of the infrastructural component of ensuring the development of agriculture, including rural areas, which is characterized by its multi-component nature, providing the socio-economic prerequisites for the production and livelihood of the rural areas, covering the production and non-production (social) spheres, which together make a positive, or the same inhibitory effect on their development. It is emphasized that the objects of social infrastructure are an integral component of the formation and construction of social well-being, the well-being of rural residents,

outlining the comfort of their living environment, shaping its attractiveness and prestige. The important role of infrastructural support of priority areas of regional development, in particular agricultural and touristic in the functioning of rural areas, is substantiated. The need for activation and support from the side of the power structures in the field of the agrarian market at both the regional and state levels was noted. Attention is focused on the fact that nowadays, in difficult and unpredictable economic conditions, there is an acute need for food supply of the country and its regions. The favorable prerequisites for the development of tourism and recreation in the region with the existing natural recreational and resort potential, the advantage of the geopolitical location of the region, in particular the border with four EU member states, the predominance of a temperate continental climate, a variety of terrain, primarily mountainous landscape areas, natural and recreational and health facilities, the presence of historical and architectural monuments, ethno-cultural features of rural areas. It was determined that the main purpose of the tourist and recreational infrastructure is to provide tourist and recreational services in order to meet the needs of consumers of the specified product.

Key words: regional features, the sphere of tourism and recreation, formation of the agricultural market, infrastructure support.

Постановка проблеми. Інфраструктурна складова забезпечення сільського розвитку, в тому числі територій сільської місцевості, є багатоконпонентною системою, яка в комплексі забезпечує соціально-економічні передумови виробництва та життєдіяльності окремої території, охоплюючи виробничу і невиробничу (соціальну) сфери, які в тій чи іншій мірі сприяють, або ж стримують соціально-економічний та екологічний розвиток територіальних економічних системи. Водночас об'єкти соціальної інфраструктури є невід'ємною складовою формування та побудови соціального добробуту, благополуччя сільських мешканців, окреслюючи комфортність життєвого середовища, його привабливість і престижність. Вагому роль у зазначеному процесі відіграє інфраструктурне забезпечення пріоритетних сфер регіонального розвитку, зокрема аграрна і туристична.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інфраструктурний розвиток сільських територій зумовлюється актуальністю, передусім в умовах складних трансформаційних процесів, які нині відбуваються в межах національної економічної системи. Дослідження розвитку територій сільської місцевості розглядуваних крізь призму багатофункціональності сільської економіки з її багатогранністю сфери і видів економічної діяльності вивчалися вченими-економістами, практиками, серед них В. Андрійчук, М. Зубець, В. Юрчишин [1], Л. Газуда, А. Балян, М. Газуда, Н. Волощук, С. Газуда [3], Ю. Лупенко [7] О. Павлов [8], Т. Зінчук, Н. Куцмус [5]. Розвиток сільських територій з точки зору досвіду європейських країн, а також особливості розвитку аграрних відносин в умовах глобалізації розглянуто такими науковцями, як М. Талавиря, М. Газуда, Л. Газуда [9], Л. Ковальська, Л. Павлюк [6].

Незважаючи на окреслені наукові підходи до формування збалансованого розвитку сільських територій, більш поглиблених досліджень потребують пріоритетні сфери і види економічної діяльності на регіональному рівні.

Мета статті полягає в дослідженні окремих аспектів інфраструктурного забезпечення пріоритетних сфер розвитку регіону, зокрема сфери туризму і аграрного ринку.

Результати дослідження. Інфраструктурне забезпечення розвитку сільських територій відіграє вагомий роль у зацікавленні сільських мешканців щодо формування власної життєдіяльності в межах села. Водночас вагомого значення набуває розвиток пріоритетних сфер і видів економічної діяльності для яких в Закарпатській області є всі сприятливі передумови. Так, особливої уваги з боку держави, владних структур, об'єднаних територіальних громад потребують питання розбудови інфраструктури аграрного ринку, що дає можливість товаровиробнику аграрної продукції ефективно господарювати без посередників, які прагнуть заволодіти лівовою часткою доходу зазначених виробників продовольчої продукції. Результативністю відмічаються, в зазначеному контексті, формування оптових ринків аграрної продукції, обслуговуючі кооперативи, організація виставок і ярмарків для реалізації вирощеної аграрними виробниками сільськогосподарської продукції.

Регіональні особливості базуються на наявності всіх сприятливих природно-кліматичних передумов щодо виробництва сільськогосподарської продукції високої якості, зокрема й екологічно чистої (органічної). Специфіка виробництва зазначеної продукції полягає у можливості раннього дозрівання овочів та фруктів, і навіть отримання врожаю двічі на рік, цьому сприяє помірно-континентальний клімат в регіоні. Окремим населеним пунктам Закарпаття притаманна власна аграрна спеціалізація, зокрема у с. Заріччя і с. Сільце (Хустський район) пріоритетним є вирощування ранньої капусти, у с. Широке та с. Сасово (Берегівський район) – ранньої полуниці та томатів, с. Велика Добронь (Ужгородський район) – ранньої картоплі, с. Нове Давидково та с. Нові Лучки (Мукачівський район) – хріну та огірків і т.д. [2, с. 115].

Актуалізації набувають питання щодо формування інфраструктури аграрного ринку, зважаючи й на те, що в регіоні з виробництва сільськогосподарської продукції переважають селянські господарства (більш як 250 тис.), для яких актуальними є питання маркетингового забезпечення ефективної збутової діяльності, передусім з метою врегулювання підходів щодо перенасиченості аграрного ринку однотипною продукцією. Поряд з проблемами збуту вагомого значення набуває передпродажне зберігання вирощеної продукції, що актуалізується передусім в період дозрівання сезонних овочів та фруктів. В зазначеному контексті необхідністю зумовлюється наявність інфраструктурних об'єктів, зокрема складів і складських приміщень, холодильників, морозильних камер, універсальних холодильних камер, в яких можна зберігати сільськогосподарську продукцію як в коротко-, так і довгостроковому періоді. Вагомим стимулюючим фактором у вирішенні проблем реалізації сільськогосподарської продукції могли б бути централізовані урядові закупівлі, які, як засвідчує зарубіжний досвід, здійснюються централізованими закупівельними організаціями, в основі яких державні товариства з обмеженою відповідальністю.

Отже, вирішення проблемних питань, пов'язаних з формуванням дієвого аграрного ринку, повинно базуватися на комплексному (комбінованому) підході, де чітко окреслюються інтереси держави, кооперативних об'єднань, окремих аграрних товаровиробників тощо. При зазначеному підході особлива увага повинна приділятися сільгоспвиробникам, в межах якого чітко окреслюватиметься цінова політика держави з вигідними ціновими пропозиціями для самих аграрних товаровиробників, від чого безпосередньо залежатимуть їх прибутки, інноваційно-інвестиційна складова розвитку їх господарств, зокрема модернізація виробничих процесів, технічне й технологічне їх оснащення, і, що вкрай важливо, добробут і благополуччя сільських родин.

В розвитку територій сільської місцевості вагоме місце належить інфраструктурі туризму та рекреації, яка в комплексному забезпеченні сприяє відновленню здоров'я населення країни та її регіонів, а також іноземних туристів та рекреантів. Інфраструктурне забезпечення сфери туризму та рекреації сприяє їх перспективному розвитку створюючи умови для ефективного функціонування туристичних та рекреаційних об'єктів. При цьому, вагомим значення набуває формування туристичних дестинацій, як привабливих, з точки зору туристів, територій, де знаходиться унікальний, або ж специфічний туристсько-рекреаційний продукт з відповідним інфраструктурним забезпеченням. Таким чином, основним призначенням туристичної та рекреаційної інфраструктури є надання туристсько-рекреаційного обслуговування з метою задоволення потреб споживачів зазначеного продукту. Водночас формування інфраструктури туризму та рекреації в межах сільських територій сприяє їх туристичному освоєнню, розширює можливості сільських жителів щодо підвищення рівня зайнятості, поліпшення умов їх життєдіяльності і життєзабезпечення, якості життя в сільській місцевості, формуючи нові робочі місця і даючи поштовх до сільського розвитку.

На території Закарпатської області є сприятливі передумови для розвитку сфери туризму і рекреації з наявним природно-рекреаційним і курортним потенціалом, вигідністю геополітичного розташування регіону (межування з чотирма країнами-членами Євросоюзу, зокрема Угорщиною, Словаччиною, Румунією та Польщею), переважанням помірно-континентального клімату, різноманітністю рельєфу, передусім гірських ландшафтних територій, природних та рекреаційно-оздоровчих об'єктів, наявністю історико-архітектурних пам'яток, етнокультурних особливостей сільських територій. До скарбниці культурної спадщини Закарпатської області входять пам'ятки археології, історії, архітектури і містобудування, та монументального мистецтва, які приваблюють туристів з усього світу.

У Закарпатській області нараховується 137 пам'яток архітектури національного значення. Серед основних, які варто відвідати та які стали туристичними центрами краю: Ужгородський замок та поруч із ним закарпатське село – Закарпатський музей народної архітектури і побуту «Скансен» (м. Ужгород), Невицький замок (с. Невицьке), Середнянський замок (сміт Середнє), Замок «Паланок» (м. Мукачево), Палац графів Шенборнів «Білий па-

лац» (м. Мукачево), Чинадіївський замок «Сент-Міклош» (сmt Чинадійово), Хустський замок (м. Хуст) та багато інших. Крім наукового та пізнавального значення, культурна спадщина надає можливість ознайомлення з історичним минулим краю, наочно показує самотність культури українського народу та здійснює національно-патріотичне виховання молоді.

До основних природних об'єктів, що милують око туриста у Закарпатській області, можна віднести: каскадний водоспад Шипіт (Хустський район), перлина Карпат – озеро Синевир, яке вражає своєю красою та унікальною флорою і фауною (Хустський район), Долина нарцисів (м. Хуст), де простягається найбільша популяція нарцису в Середній Європі, страусина ферма (м. Хуст), на якій не тільки розводять цих екзотичних птахів, а й влаштовують екскурсії для туристів, липова алея в Ужгороді, найдовша в Європі, яка простягається уздовж річки Уж (м.Ужгород).

Пріоритетними напрямками сфери туризму є бальнеологічний, гірськолижний, сільський, пішохідний та інші види туризму. В області налічується понад 360 джерел мінеральної води та 30 типів води різних за хімічним складом та лікувальними властивостями. На території Закарпаття основним бальнеологічним ресурсом є майже всі найвідоміші мінеральні води, такі як: гідрокарбонатно-натрієві, хлоридно-гідрокарбонатні, гідрокарбонатні-сульфатні, кременисті, азотно-вуглекислі [4].

Туристично-рекреаційна інфраструктурна складова регіонального розвитку налічує значну кількість санаторно-курортних і туристичних об'єктів, які знаходяться переважно у сільській місцевості. Так, рекреаційно-оздоровчі об'єкти знаходяться біля джерел термальних вод, бальнеологічних ресурсів краю, серед них термальний комплекс «Косино» (Берегівський район), санаторні комплекси: «Поляна», «Сонячне Закарпаття», «Кришталеве Джерело», «Квітка Полонини», «Синяк», «Карпати» (Мукачівський район), «Верховина», «Шаян» (Хустський район), «Гірська Тиса» (Рахівський район), «Деренівська Купіль», «Золота гора» (Ужгородський район). До найбільш відвідуваних санаторіїв області належать: «Сонячне Закарпаття», «Шаян», «Сонячний», «Боржава», «Теплиця», «Гірська Тиса», «Сонячна Долина», «Карпатія» та багато інших.

За інформацією Закарпатської обласної ради, мережа оздоровчих, рекреаційних та туристичних об'єктів області нараховує 511 об'єктів, у т.ч.: оздоровчих – 23, рекреаційних – 126, туристичних – 362. В області одночасно можна розмістити близько 26000 осіб. В області нараховується 56 діючих гірськолижних витягів, у т.ч.: бугельних – 40, крісельних – 8, якірних – 3, елеваторного типу – 2, мультиліфти – 3, ратраків – 26, пунктів прокату – 38. [10].

Привабливими туристичними дестинаціями й відповідними інфраструктурними об'єктами в їх межах, які зацікавлюють шанувальників гастрономічних турів, є равликівська ферма «Равлик Карпат» і «Селиська сироварня» (Хустський район), дегустаційний дім «Шато Чизай» (Берегівський район) та інші.

Переважає більшість, як ми вже відмічали, рекреаційно-туристичних інфраструктурних об'єктів знаходиться в сільській місцевості, що пози-

тивно впливає на розвиток інфраструктури сільських територій. Оскільки завдяки діяльності зазначених інфраструктурних об'єктів в межах сільських територій відбувається [4]: покращення благоустрою села, спорудження нових об'єктів, будівництво доріг, прокладання шляхів, водо-, енерго-, ресурсопостачання та Інтернет-мережі; створення нових робочих місць для сільських жителів; збільшення надходжень до бюджету органів місцевого самоврядування, об'єднаних територіальних громад тощо.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Дослідження засвідчує, що сфера аграрного ринку потребує активізації і підтримки з боку владних структур як на регіональному, так і державному рівнях. Особливу увагу потрібно звернути на можливості виробництва органічної (екологічно чистої), яка набуватиме значного попиту на споживчому аграрному ринку. Нині в складних і непередбачуваних умовах господарювання гостро постає потреба продовольчого забезпечення країни та її регіонів. Стосовно сфери туризму, то він є досить розвиненим з точки зору регіональних можливостей. При цьому є вагомим фактором інфраструктурного розвитку сільських територій. Розвиток досліджуваних сфер сприятиме вирішенню соціально-економічних і екологічних проблем сільських поселень, зокрема підвищенню рівня зайнятості, самозайнятості сільських жителів, що приносить додаткові доходи їх родинам. Подальші наукові дослідження стосуватимуться виробництва органічної (екологічно) чистої продукції в межах регіону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрійчук В. Г., Зубець М. В., Юрчишин В.В. Сучасна аграрна політика: проблемні аспекти. К.: Аграрна наука, 2005. 140 с.
2. Газуда Л. М., Ерфан В. Й., Газуда С. М. Сільський розвиток регіону: монографія. Ужгород: видавництво ФОП Сабов А. М., 2015. 251 с.
3. Газуда Л.М., Балян А.В., Газуда М.В., Волощук Н. Ю., Газуда С. М. Розвиток аграрного підприємництва в Закарпатській області в умовах євроінтеграційних процесів: науково-прикладні аспекти і рекомендації. Велика Бакта. ТОВ «РІК-У» 2021. 67 с.
4. Герцег В.А. (2022). Роль туризму в забезпеченні інфраструктурного розвитку сільських територій регіону // Актуальні питання економіки, обліку, фінансів та управління персоналом: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Ужгород: видавництво УжНУ «Говерла», (21 квітня, 2022). С. 8-11.
5. Зінчук Т.О., Куцмус Н.М. Методологічні підходи до оцінки умов та результатів сільського розвитку // Вісник ЖНАЕУ. Житомир, 2010. №1. С. 3-11.
6. Ковальська Л., Павлюк Л. Особливості розвитку аграрних відносин в умовах глобалізації// ROCZNIK Państwowej Wyższej Szkoły Techniczno-Ekonomicznej w Jarosławiu 2013. С. 95-103.
7. Лупенко Ю.О. Стан та перспективи розвитку сільських територій // Сучасні проблеми та перспективи сталого розвитку сільських територій: збірник матеріалів шістнадцятого конгр. вчен. економістів-аграрників та міжнародної науко-

- во-практичної конференції. Київ, 2017 р. /Редкол.: Ю.О. Лупенко, П.Т. Саблук та ін. К.: ННЦ «ІАЕ», 2017. С. 12-19.
8. Павлов О. І. Сільські території України : історична трансформація парадигми управління: монографія. Одеса : Астропринт, 2006. 360 с.
 9. Талавиря М.П., Газуда М.В., Газуда Л.М. Розвиток сільських територій в Європейському Союзі: монографія. Ужгород: ПП Бреза, 2022. 504 с.
 10. Туризм і рекреація /Закарпатська обласна рада. URL: <https://zakarpattya.gov.ua/zakarpattya/infrastruktura/turyzm-i-rekreasiya/>

REFERENCES

1. Andriychuk, V.G., Zubets, M.V., & Yurchyshyn, V.V. (2005). *Suchasna ahrarna polityka: problemni aspekty [Modern agrarian policy: problematic aspects]*. K.: Agrarian science [in Ukrainian].
2. Gazuda, L.M., Erfan, V.Y., & Gazuda, S.M. (2015). *Sil's'kyu rozvytok rehionu [ural development of the region]*. Uzhhorod: A. M. Sabov Publishing House [in Ukrainian].
3. Gazuda, L.M., Balyan, A.V., Gazuda, M.V., Voloshchuk, N.Y., & Gazuda, S.M. (2021). *Rozvytok ahrarnoho pidpryyemnytstva v Zakarpat-s'kiy oblasti v umovakh yevrointehratsiynykh protsesiv: naukovy-prykladni aspekty i rekomendatsiyi [Development of agrarian entrepreneurship in Zakarpattia Oblast in the context of European integration processes: scientific and applied aspects and recommendations]*. Velyka Bakta [in Ukrainian].
4. Herceg, V.A. (2022). Rol' turyzmu v zabezpechenni infrastruktturnoho rozvytku sil's'kykh terytoriy rehionu [The role of tourism in ensuring infrastructural development of rural areas of the region]. *Aktual'ni pytannya ekonomiky, obliku, finansiv ta upravlinnya personalom: materialy mizhnarodnoyi naukovy-praktychnoyi konferentsiyi - Current issues of economics, accounting, finance and personnel management: materials of the international scientific and practical conference*. (pp. 8-11). [in Ukrainian]. Uzhhorod: vydavnytstvo UzhNU «Hoverla» [in Ukrainian].
5. Zinchuk, T.O., & Kutsmus, N.M. (2010). Metodolohichni pidkhody do otsinky umov ta rezul'tativ sil's'koho rozvytku [Methodological approaches to the assessment of conditions and results of rural development]. *Visnyk ZHNAEU – Collection ZhNAEU*, 1, 3-11. Zhytomyr [in Ukrainian].
6. Kovalska, L., & Pavlyuk, L. (2013). Osoblyvosti rozvytku ahrarnykh vidnosyn v umovakh hlobalizatsiyi [Peculiarities of the development of agrarian relations in the conditions of globalization]. *ROCZNIK Państwowej Wyższej Szkoły Techniczno-Ekonomicznej w Jarosławiu*. 95-103 [in Ukrainian].
7. Lupenko, Y.O. (2017). Stan ta pepspektyvy pozvytku sil's'kykh terytoriy [State and prospects of the development of rural areas]. *Suchasni ppoblemy ta pepspektyvy staloho pozvytku sil's'kykh terytoriy: zbirnyk materialiv shistnadtsyatoho konhp. vchen. ekonomistiv-ahrapnykiv ta mizhnarodnoyi naukovy-ppaktychnoyi konferentsiyi - Modern problems and prospects of sustainable development of rural areas: a collection of materials of the Sixteenth Congress. scientist agricultural economists and international scientific and practical conference, 12-19*. K.: NNC “IAE” [in Ukrainian].
8. Pavlov, O. I. (2006). *Sil's'ki terytoriyi Ukrayiny: istorychna transformatsiya paradyhmy upravlinnya [Rural territories of Ukraine: historical transformation of the management paradigm]*. Odessa : Astroprynt [in Ukrainian].

9. Talavirya, M.P., Gazuda, M.V., & Gazuda, L.M. (2006). *Rozvytok sil's'kykh terytoriy v Yevropeys'komu Soyuzi [Development of rural areas in the European Union]*. Uzhgorod: PP Breza [in Ukrainian].
10. Turyzm i rekreatsiya [Tourism and recreation]. Retrieved from <https://zakarpattya.gov.ua/zakarpattya/infrastruktura/turyzm-i-rekreatsiya/> [in Ukrainian].